

Barış & Geçiş Süreçlerinde Kadınlar

Nisan 2018

Sürecin Adı

Yeni Bir Yemen İçin Ulusal Diyalog Konferansı ve Anayasa Tasarı Komisyonu ile Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi Girişimi

Süreç Türü

Siyasi reform, anayasa yapımı, barış inşası

Sürecin Çıktıları

- Ulusal Diyalog Konferansı ve Anayasa Tasarı Komisyonu kapsamlı kararlar aldı
- Fakat tekrar başlayan silahlı çatışmalar geçiş sürecinin askıya alınmasına neden olduğu için Ulusal Diyalog Konferansına göre hazırlanan anayasa tasarısı hiçbir zaman referanduma götürülmedi ve uygulanmadı.

Kadınların katılım şekli:

- Doğrudan Temsil
- İstişareler
- Kapsayıcı Komisyonlar
- Kitleleşme Eylemleri

Kadınların süreçteki etkisi:

Aşağıdaki nedenlere bağlı olarak müzakere aşamasında orta derecede etki:

- Kadınların sürece erken dahil olması ve kadın gruplarının hazırlıklı oluşu
- Ulusal Diyalog Konferansı'nda ve diğer bağlı kurumlarda güçlü bir cinsiyet kotasının uygulanması

Aşağıdaki nedenlere bağlı olarak uygulama aşamasında düşük derecede etki:

- Seçkinlerin gösterdiği direnç nedeniyle kadınların başarısının sarsılması
- Kötüye giden güvenlik ortamı

Yemen (2011–2015)

Yemen'de 2011 yılında gerçekleşen büyük ölçekli protestolar ve kısa süren şiddet olaylarından sonra Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi seçkinlerle yapılan bir anlaşma ile başlayarak Ulusal Birlik Hükümetinin kuruluşu, yeni siyasi seçimler, kapsayıcı Ulusal Diyalog süreci ve anayasa tasarısı süreciyle devam eden bir siyasi geçiş sürecini başlatmıştır.

Kadınlar 2011 protestolarına ilk katılanlar arasında yer almış ve geçiş sürecinin ilk aylarında ortak aktivizm yapmıştır. Bu da kadınların ülke tarihinde daha önce hiç görülmemiş bir şekilde Ulusal Diyalog Konferansındaki temsiliyet seviyesini artırmıştır. Kadınlara tüm Ulusal Diyalog delegasyonlarında yüzde 30 kota; ayrı bir kadın delegasyonu (Ulusal Diyalog üye sayısının yüzde 7'si); ve Ulusal Diyalog komiteleri içinde yüzde 30 kota hakkı tanınmıştır. Ulusal Diyalog'un kadın delegeleri ciddi bir direnişle karşılaşmış ve tüm komitelerde yüzde 30 kotaya ulaşamamış, ancak isteklerinin bazılarının Ulusal Diyalog konferansı kararlarına ve anayasa tasarısına dahil edilmesini sağlamışlardır. Bunlara tüm devlet makamlarında yüzde 30 kadın kotası, yasal evlilik yaşının 18'e çıkarılması, kadınlara tam ve eşit yasal statü verilmesi ve devlet memurluğunda kadınlara karşı ayrımcılığın yasaklanmasına dair hükümler dahildir. Ancak Aralık 2017 itibarıyla devam eden silahlı çatışmalardan dolayı 2015 anayasa tasarısı referandum ile kamuoyunun onayına sunulamamış ve Yemen'de barışa aracılık yapma girişimlerinde kadınlar büyük ölçüde ötekileştirilmiştir.

Bu vaka çalışmasına İngilizce olarak aşağıdaki linkten ulaşabilirsiniz:

<https://www.inclusivepeace.org/wp-content/uploads/2021/05/case-study-women-yemen-2011-2015-en.pdf>

I. Arka Plan

Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi oluşturulduğundan bu yana her yıl listenin sonuncu sırasında yer alan Yemen, 2017 yılı endeksinde de sonuncu olmuştur.¹ Yemenli kadınlar her yere nüfuz etmiş kültürel ve yasal ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Kadınlar çok sayıda alanda tam olarak reşit değildir; devlet yetkililerinin kadınların pasaport almak, seyahat etmek ve evlenmek için eşlerinden veya babalarından izin almasını istemesi yaygın bir uygulamadır. Yemen kanunlarına göre kadınların ceza davalarındaki şahitliği erkeklerin şahitliğinin yarısı değerindedir. Çok az sayıda kadın tecavüz ve fiziksel şiddet vakası ihbarında bulunmaktadır. Bildirilen suçlarda genellikle erkek fail yerine bu suçların mağduru olan kadınlar dava edilmektedir. Yemen'in ceza kanunu ahlaksız davranışlarından ötürü aile üyeleri tarafından işlenen şiddet veya cinayet olarak tanımlanan "namus suçları" işleyen kişilere hafif cezalar vermektedir.² Kadınlar siyasi yaşamda da yeterince temsil edilmemektedir. Eğitimde de engellerle karşılaşan kadınların eğitim seviyesi erkeklerin eğitim seviyesinden çok daha geridedir.³

Yemen Orta Doğu'nun en yoksul ülkesidir.⁴ Yolsuzluğun ciddi bir problem olduğu Yemen, Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International) tarafından hazırlanan 2016 Yolsuzluk Algı Endeksinde yer alan 176 ülkede 170. sıradadır.⁵ Yemen Arap Cumhuriyeti (Kuzey Yemen) ve Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin (Güney Yemen) birleşmesi sonucu 1990 yılında kurulduğu tarihten bu yana Yemen'in Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'tir. Salih 1978 yılından itibaren Yemen Arap Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanlığını yapmıştır. Kuzey ve güney Yemen arasındaki savaşın ardından 1994 yılında güneyli liderler yurtdışına kaçmış, kuzeyli liderler de önemli hükümet ve askeri makamlarını güneye yerleştirmiştir. Bu durumdan hoşnut olmayan güneyli seçkinler, kuzey ve güney arasındaki siyasi ve ekonomik eşitliğin sağlanması için reform yapılmasını savunmak amacıyla 2007 yılında al-Hirak (Güney Hareketi) hareketini kurmuştur. Kısa süre sonra al-Hirak'ın hedefi güneyin bağımsızlığını elde etmek yönünde değişmiştir.

Reform ve demokratikleşme çağrısıyla yapılan düzenli protestolar 2007'de başlamış, fakat siyasi geçiş Arap Baharı kapsamında tüm Orta Doğu'yu kasıp kavuran protesto hareketi ve devrim dalgası ile ancak 2011 yılında hızlanmıştır. Krize üç ana gruba ayrılan faktörler neden olmuştur. Birincisi, özellikle Yemen'in güneyini orantısız derecede olumsuz etkileyen yolsuzluk, kötü yönetim ve ekonomik fırsatların yokluğu sebebiyle giderek artan gerilimlerdir. İkincisi, Salih ve siyasi partisi Genel Halk Kongresi'nin (GPC) söz verdiği siyasi reform ve meclis seçimlerini yıllarca ertelemesi ve Yemenli muhalefet partilerini rahatsız etmesidir. Üçüncüsü, Salih'in destekçileri, Salih'e bağımlı taraflar ve rakipleriyle ilişkilerinin kötüye gitmesidir. Bu da bir yandan Salih'in insan kayırma odaklı rant sisteminin temel gelir kaynağı olan petrol ihracat değerinin düşmesinden, bir yandan da Salih'in yürütme yetkisini oğlu Ahmed'e devretmek için gereken zemini hazırlama girişimlerinden kaynaklanmıştır.⁶ Son olarak, Ensarullah'la devam eden silahlı çatışma Salih'in kırılabilirliğini artırmıştır.⁷ Husiler olarak da bilinen Ensarullah hareketi, güçlü dini kimliği olan, tabanı ülkenin kuzeybatısında Suudi Arabistan sınırına yakın bölgede yer alan silahlı ve örgütlü bir siyasi harekettir. Şubat 2010'da bir ateşkes ilan edilmiş olsa da çatışmanın altında yatan meseleler hala çözülmemiş ve taraflar hala ağır silahlarla donatılmıştır.⁸

2011'in başında Arap Baharını başlatan Tunus'taki protestolar, Yemen'deki küçük protestocu gruplara Salih'in istifasını talep etmelerinde ilham kaynağı olmuştur. Bu ilk dönem protestoları kadınlar tarafından yönetilmiş, bu kadınlar arasında 2013 yılında Nobel Barış Ödülü alan Tawakkol Karman da yer almıştır.⁹ Yemen emniyet güçlerinin Salih'in meşruiyetini zayıflatması ve Salih'in de Cumhurbaşkanlığından çekilmesine yönelik talepleri reddetmesi sonucu bu protestolar 2011'in ilerleyen aylarında giderek büyümüştür. Yemen ordusu, aralarından biri Salih'e sadık büyük kabile birlikleriyle bağlantısı olan iki gruba bölünmüş, ülke silahlı çatışmanın eşiğine gelmiştir.

Salih, yerleşkesinde uğradığı roket saldırısında kötü yaralandıktan sonra geçiş düzenlemesini kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu düzenleme, Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyinin (GCC) arabuluculuğunu yaptığı uluslararası düzeyde desteklenen bir süreç sonucunda yapılmıştır. Sürece Özel Temsilci Cemal Benomar aracılığıyla BM de dahil olmuştur.¹⁰ GCC Nisan 2011'de bir girişim kurulmasını önermiştir.¹¹ Kasım ayında Ulusal Koalisyon (GPC ve müttefikleri) ve Ulusal Konseyden oluşan muhalif koalisyon ile Ortak Toplantı Partileri (JMP) ve ortakları Riyad'da bir sözleşme imzalamıştır. Bu Yemen Geçiş Süreci Uygulama Mekanizması Hakkında Sözleşme, Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi Girişimi (GCC) baz alınarak hazırlanmıştır.¹² Sözleşme

yetkinin Salih'in vekili Abd Rabbu Mansour Hadi'ye devredilmesi ve GPC ve JMP liderliğindeki Ulusal Birlik Hükümetinin kurulması hakkında hükümler içermektedir. Sözleşmeyle "ülkenin geleceği hakkında açık görüşmelerin" başlatılması ve kapsayıcı bir Anayasa Tasarı Komisyonunun çalışmalarını etkilemek için öneriler sunulması amacıyla Ulusal Diyalog (Ulusal Diyalog) Konferansının kurulması öngörülmüştür.¹³ Bu komisyonun Ulusal Diyalog Konferansının çalışmaları tamamlandıktan sonra altı ay içinde kurulması öngörülmüştür.¹⁴ Daha sonra Anayasa Tasarı Komisyonunun, 2014'ün başında (Başkan Hadi'nin göreve gelmesinden sonra iki yıl içinde) yapılacak yeni başkanlık ve meclis seçimlerine ilişkin koşulları belirleyerek geçiş sürecini sonlandırması planlanmıştır.¹⁵

Siyasi spektrumun her yerinden 500 Yemenliyi bir araya getiren Ulusal Diyalog Konferansı, Mart 2013 ila Ocak 2014 arasında gerçekleştirilmiştir. Ocak 2015'te bir anayasa tasarısı tamamlanmıştır. Ancak Yemen Devletinin geleceğiyle ilgili yol gösterici ilkeler üzerinde bir uzlaşmaya varılmış olsa da Ulusal Diyalog Konferansı ve Anayasa Tasarı Komisyonu geçiş hukuku, seferberliğin sona ermesi ve ülkedeki çeşitli silahlı güçlerin yeniden topluma kazandırılması, siyasi yapı ve geçiş sonrası federal Yemen devletinin coğrafyası gibi önemli birçok konuda oy birliğiyle kabul edilebilecek çözümler bulunamamıştır.¹⁶

Sonuç olarak geçiş süreci, bu anayasa tasarısı ilk sözleşmede öngörüldüğü gibi referanduma taşınmadan ve yeni seçimler yapılamadan sona ermiştir. Eylül 2014'te Ulusal Diyalog süreci boyunca kontrol alanını genişleten Ensarullah, Yemen hükümetine karşı silahlı çatışmaları tırmandırmıştır. Salih ve ordudaki müttefikleri ve Yemenli kabileler Ensarullah'a katılmış, bu güçler bir araya gelerek başkent Sana'yı ele geçirmiştir. Başarısız olan bir barış anlaşması sonrasında Hadi güneyde Aden'e kaçmış ve savaş devam etmiştir.

Karmaşık silahlı çatışmalar bölgesel vekalet savaşına dönüşmüştür. Ensarullah-Salih koalisyonu İran'dan teknik ve lojistik destek almıştır. Al-Hirak gibi Cumhurbaşkanı Hadi'ye bağlılık gösteren güçler Suudilerin başında olduğu koalisyonla yan yana çatışırken "Kararlılık Fırtınası" Operasyonu olarak bilinen Fransa, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından desteklenmiştir. BM'nin aracılığını yaptığı barış süreciyle daha sonradan bozulan birkaç ateşkes anlaşması hazırlanmıştır. Devam eden silahlı çatışmalar ve kuşatma muharebesi taktikleri ciddi bir insani acil duruma yol açmıştır.¹⁷

Sürece Dahil Olan Aktörler

GCCI sürecine dahil olan aktörler, GPC ve muhalif JMP'nin kurucu partilerinden ibaret olan Yemen'in önde gelen siyasi partileridir. Bunlar Yemen İslah Cemaati (al-İslah) ve Yemen Sosyalist Partisi (YSP) isimli en büyük iki muhalif parti, İttihatçı Halk Nasırı Örgütü, Halk Güçleri Birliği, ve muhafazakar Hizb al-Haqq'tır (Hakikat Partisi).¹⁸ Siyasi parti olmayan iki önemli aktör ise Ensarullah ve al-Hirak'tır. Al-Hirak 2007 yılında, Yemen'in güneyinin mahrumiyetinden ayrılık yoluyla kurtulması amacını taşıyan, çok sıkı örgütlenmemiş bir toplumsal hareket olarak ortaya çıkmıştır.¹⁹ Birleşmiş Milletler Siyasi İşler Dairesi de önemli bir aktördür.

Kadınlar, gençler ve sivil toplum gibi protesto hareketinde öne çıkan unsurlar hazırlık komisyonlarında, Ulusal Diyalog Konferansında ve Anayasa Tasarı Komisyonundaki bağımsız delegasyonlarda yer alabilmiştir. Ulusal Diyalog Konferansında gençler, kadınlar ve güneyliler de siyasi partiler, al-Hirak ve Ensarullah için uygulanan kota sisteminden faydalanmıştır.

Sürece Dahil Olan Kadınlar

Sürece ilk dahil olan kadınlar protesto hareketlerinin liderleridir. Örneğin Tawakkol Karman 2011'de Başkan Salih'in istifasını talep eden ilk protestoların bazılarında liderlik etmiştir.²⁰ Aktivizm çalışmalarından ötürü kendisine Nobel Barış Ödülü verilmiştir. Sürece dahil olan diğer önde gelen kadınlar Nadia al-Sakkaf, Rasha Jarhum, Raqiya Humaidan ve Amal Basha'dır.

Geçici hükümet gibi bazı yapılar hariç GCCI mekanizmalarının çoğu için geçerli olan cinsiyet kotaları, kadınların hem siyasi parti ve hareketlerin üyeleri hem de sivil toplum üyeleri olarak sürece katılabilmelerini sağlamıştır. Çeşitli biçimlerde sürece yer alan kadınlar çoğunlukla Yemen nüfusunun kentli ve eğitilmiş kesimlerini temsil etmiştir; bu geçiş süreci katılımcılarının genel bir özelliği olmuştur.

Kadın Gruplarının Sürece Katılım Şekilleri

Kadınlar Başkan Salih'in istifasına yol açan protesto hareketinde önemli bir rol oynamıştır. Ortak aktivizm sayesinde, uzun zamandır Yemen resmi siyasetinin dışında tutulmalarına rağmen bu rolü GCCİ sürecinin tüm aşamalarına taşıyabilmışlerdir. Ancak Ulusal Birlik Geçiş Hükümetine dahil edilmemişlerdir.

BM ve bazı ülkeler tarafından desteklenen Yemenli kadınlar Ulusal Diyalog Konferansının hazırlık komisyonlarına üye olmuş, Ulusal Diyalogun çeşitli grupların delegasyonlarına kadın kotası getirilmesini ve üç delegasyondan birinin kadınlardan oluşmasını sağlamıştır. Kadınlar ayrıca BM Özel Temsilcisi tarafından gerçekleştirilen istişarelerde ve Konferansın bazı çalışma gruplarında, en çok da Anayasa Tasarı Komisyonu gibi kapsayıcı komisyonlarda temsil edilmiştir.

1 | Kitlesele Eylem

Kadınlar Başkan Salih'in istifasıyla sonuçlanan protesto hareketinde ve GCCİ'de önemli bir rol oynamıştır. Buna önemli bir örnek, kuzeyli ve güneyli kadın sivil toplum aktivistlerinden oluşan bir ağ olan Watan Sosyal Adalet Koalisyonunun başkent Sana'da bulunan Değişim Meydanındaki barışçıl oturma eylemlerine katılmak üzere başkente yürüyüş düzenlemesidir.²¹ Yemenli kadınlar gösteriler düzenlemiş, yaralı göstericilerin tedavisi için Değişim Meydanı yakınındaki camiye revir kurmuş, protestocuların yemek ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmuştur.²²

2 | İstışareler

BM Özel Temsilcisi Benomar, siyasi müzakerelerin bir kısmını oluşturan çok sayıda ikili toplantının yanı sıra başta kadınlar, gençler ve sivil toplum olmak üzere konferans üyesi tüm unsurlarla toplantılar düzenlemiştir.²³ Konferansın hazırlık aşamasında Benomar bazı kadın gruplarıyla bir araya gelmiştir.²⁴ Bu istışareler kadınların süreçteki etkileri için önemli bir ön şart olan Ulusal Diyalog Teknik Hazırlık Komitesine katılımı için baskı yapmak adına önemli bir fırsat olmuştur. Konferans sırasında Benomar başkent dışında istışarelerde bulunmamış ancak sürecin ilk aylarında tüm unsurlarla en az iki veya üç kez bir araya gelmiştir. Ayrıca Benomar kadın temsilcilerle televizyonda yayınlanan genel katılımlı toplantılar gerçekleştirmiştir.

3 | Ulusal Diyalog Öncesi Kapsayıcı Komisyonlar

Ulusal Diyalog Konferansına hazırlık amacıyla iki kapsayıcı komisyon kurulmuştur. Bunlardan ilki geçiş sürecine dahil olan çeşitli gruplar arasında diyalogun sürdürülmesiyle görevli sekiz üyeli İrtibat Komitesidir.²⁵ İrtibat Komitesinin iki üyesi kadındır: Nadia al-Sakkaf ve Raqiya Humaidan.²⁶ İkinci komisyon ise Kapsamlı Ulusal Diyalog Konferansına Hazırlık Teknik Komitesidir. Bu komitenin görevi Ulusal Diyalog için seçim kriterlerini tasarlamaktır (başvurular Seçim Komitesi isimli alt komite tarafından incelenmiştir).²⁷ Hazırlık çalışmayı ve yukarıda açıklanan istışarelerden sonra kadınlar Teknik Hazırlık Komitesinde yüzde 30 kota elde etmeyi başarmıştır. Pratikte toplam 31 üyenin altısı kadın (yüzde 19) olsa da bu yüzde 30'luk kota ileride kurulacak kurum ve organlar için önemli bir emsal teşkil etmiştir.²⁸ Bu ilk komitelere katılan kadınlar daha sonra başka biçimlerde de sürece katılmıştır.²⁹

4 | Müzakere Masasında Doğrudan Temsil

Kadınlar, sivil toplum ve gençlerin Ulusal Diyalog Konferansında kendilerine ait bağımsız delegasyonları bulunmaktaydı ve her delegasyon 565 koltuğun yüzde yedisine denk geliyordu.³⁰ Siyasi delegasyonlara kadınlar için yüzde 30 kota belirlemeleri yönünde talimat verilmiştir.³¹ Bu taahhüt tüm komitelerdeki tüm partiler tarafından yerine getirilmemiştir ve Ulusal Diyalog Konferansındaki kadınların toplam yüzdesi, ayrı ayrı kotalar doldurulduğunda elde edilebilecek maksimum sayının altında kalmıştır (yüzde 37 yerine 29).³²

Ulusal Diyalog Konferansı dokuz çalışma grubu ve süreç boyunca kurulan özel çalışma grupları ve komiteler aracılığıyla faaliyet göstermiştir.³³ Çalışma gruplarının tamamının kadın üyesi bulunmaktaydı, Saada (Yemen'in diyalogdan yıllar önce çatışmalarla çevrelenmiş kuzey batı bölgesi) çalışma grubu da dahil olmak üzere bu gruplardan üçünün başkanı kadındı.³⁴ Kadınlar ayrıca özel komitelere de dahil olmuştur. Çalışma grupları arasında koordinasyon ve tartışmalı konular üzerinde uzlaşma sağlayan Uzlaşma Komitesinin 24 üyesinin altısı; Standart ve Düzen Komitesinin yedi üyesinin ikisi ve Garanti Komitesinin 19 üyesinin dördü kadındır.³⁵

Çeşitli gruplardan ve bağımsız delegasyonlardan kadınlar, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği hakkındaki teklifleri için Ulusal Diyalogda baskı oluşturdular. Anayasal esas ve önerilere göre gruplara ayrılan Ulusal Diyalogun yaklaşık 1200 adet teklifinin 173'ü toplumsal cinsiyet konusuyla ilgilidir. Kadınların Ulusal Diyalog Konferansında elde ettiği önemli başarılar arasında cinsiyet ayrımcılığının yasaklanması, kanunlar nezdinde eşitliğin garanti altına alınması, hükümette yüzde 30 kadın kotasının bulunması, çocuk evliliklerinin, cinsiyet temelli şiddetin, seks köleliği amaçlı insan kaçakçılığı ve kadın sünnetinin önlenmesi, devletin kadınların sağlık ve eğitim hizmetlerine erişebilmesine olanak tanınması hususlarıyla ilgili hükümler yer almıştır.³⁶

5 | Ulusal Diyalog Sonrası Kapsayıcı Komisyonlar

Ulusal Diyalog Konferansı tamamlandıktan sonra Ulusal Diyalogun önerilerini uygulamak ve geçiş sürecinin bir sonraki aşamasını yönetmek amacıyla bir dizi kapsayıcı komisyon kurulmuştur.

Bölge Belirleme Komitesi (22 üyenin ikisi bağımsız kadın delegasyonundan katılmıştır) federal Yemen Devletinin yapılarını tasarlamak üzere görevlendirilmiştir. Komiteye Ulusal Diyalog Konferansının çeşitli gruplardan 22 üye katılmış, bunlardan biri Ensarullah'ı temsilen komitede yer almıştır. Katılan iki kadın Nadia al-Sakkaf ve Afrah al Zouba geçiş sürecindeki tüm mekanizmalarda uygulanan cinsiyet kotası kapsamında katılım sağlamıştır.³⁷ Komite 2014 yılının başında altı yeni federal bölge belirleme görevini yalnızca iki hafta içinde tamamlamıştır. Komite kapsamlı istişareler veya soruşturmalar düzenlememiş, destekçi tabanının bulunduğu bölgelerin Yemen'in petrol sahalarına ve limanına yakın olmasını isteyen Ensarullah'ın istekleriyle ters düşen bir belge hazırlamıştır.

Anayasa Tasarı Komisyonu (17 üyesinin dördü kadın), Ulusal Diyalog Konferansının önerilerini değerlendirerek Yemen'in yeni anayasasını hazırlamakla görevlendirilmiştir.³⁸ Üyeleri arasında Ulusal Diyalogun tüm seçmenlerinin temsilcileri yer almıştır. Komisyonun çalışmaları gizli bir şekilde yürütülmüş, çok sayıda başarıya ulaşılmış siyasi suikast ve Komisyon başkanına yapılan suikast girişiminin ardından Abu Dhabi'ye taşınmıştır.³⁹ Üye dört kadından ikisi siyasi grup üyesi, ikisi ise bağımsızdır. Odaklanmış sivil toplum kampanyası ve kadınların Anayasa Tasarı Komisyonundaki sürekli varlığı, anayasa tasarısında kadınlarla ilgili 14 maddenin yer almasına yardımcı olmuştur.⁴⁰ Bu maddeler kadınların adalete erişimi, kadın hakları, kadınların siyasi temsili, ekonomik fırsatları ve refah düzeyi konularını kapsamaktadır.⁴¹

Ulusal Diyalog Konferansı Çıktılarının Uygulanmasını İzleme Ulusal Makamı (82 üyenin 22'si kadındır), Ulusal Diyalogun Uzlaşma Komitesinin bir uzantısıdır.⁴² Amacı Ulusal Diyalog sonrası geçiş sürecini izlemektir. Bünyesinde tüm Ulusal Diyalog seçmenlerinin temsilcileri bulunmaktadır. Başlıca rollerinden biri anayasa tasarısını Ulusal Diyalogun önerilerine uygun olup olmadığı açısından değerlendirmektir. Ulusal Makamın çalışmaları Yemen'de kötüye giden siyasi durum nedeniyle engellenmiştir: tekrar başlayan büyük bir silahlı çatışma Makamın çalışmalarını bilfiil bitirmiştir.⁴³

II. Kadınların Etkisinin Analizi: Kolaylaştırıcı ve Kısıtlayıcı Faktörler

Kadınların Yemen geçiş sürecindeki etkisi, siyasi seçkinlerin tutumu yüzünden ve kadınların Yemen'deki resmi siyasete katılımı bulunmaması nedeniyle dezavantajlı bir noktada başlamıştır. Bu durum kadınların stratejik koordinasyonu, hazırlıkları ve örgütlülüğü, BM danışman ekibinin güçlü desteği sayesinde bir yere kadar dengelenmiştir. Kadınların geçiş sürecini tetikleyen ilk protesto hareketine etkili katılımı, Ulusal Diyalog Konferansı ve bazı komisyonlar gibi organlara katılımına da meşruluk kazandırmıştır. Ancak siyasi parti ve gruplarda yer alan seçkinlerin gösterdiği direnç nedeniyle

kadınlar bu kurumlarda orta düzeyde etkili olabilmıştır. Ayrıca, silahlı çatışmalar bu katkıların askıda kalmasına ve yeni anayasanın durumunun şüpheli olmasına neden olmuştur.

Aşağıdaki bölümde Yemen geçiş sürecinde kadınların etkisini kolaylaştıran ve kısıtlayan süreç faktörleri ve bağlamsal faktörler arasında ayırım yapılmıştır.

Bu etkiye Salih'in istifasının talep edilmesi ve müzakereli geçiş sürecinin başlatılması, Ulusal Diyalog müzakerelerinin yapı ve içeriğine katkı sağlanması, anayasa hazırlık süreci ve bu çıktı belgelerinin uygulanması dahildir.

Süreç Faktörleri

1 | Kadınların Sürece Erken Dahil Olması

Kadınların Ulusal Diyalog sürecine katılımı, geçiş sürecine dahil olmalarından önceki iki tür katılımın faydasını gördü. İlk olarak, kadınlar Başkan Salih'in istifasıyla sonuçlanan 2011 yılındaki protesto hareketine yoğun şekilde katılım sağlamıştır. Bu da uzun zamandır Yemen siyasetinin dışında tutulmalarına rağmen kadınların tüm geçiş süreci boyunca temsil edilme talebinin meşru görülmesine yardımcı olmuştur.⁴⁴

İkincisi, erken ve ortak savunuculuk sayesinde ve BM Özel Temsilcisi Cemal Benomar ve UNSC 2011 tarihli 2014 sayılı kararının⁴⁵ desteğiyle kadınlar Ulusal Diyaloga hazırlık amacıyla kurulan Teknik Hazırlık Komitesine (25 üyenin 6'sı kadındır) katılmıştır.⁴⁶ Bu kadınlar, Ulusal Diyalogda yüzde 7'lik bağımsız kadın delegasyonunun ve yüzde 30 kadın kotasının yer almasını sağlamakta ve kadın haklarını müzakere gündemine taşımakta etkili olmuştur.⁴⁷ Bu katılım aynı zamanda kadınların süreç hakkındaki bilgisinin ve sürecin diğer aktörleri arasında güvenilirliğinin artmasını sağlamıştır. Sürecin bu ilk aşamalarına katılan kadınlar aynı zamanda Uzlaşma Komitesi ve Ulusal Diyalog Konferansının Çıktılarının Uygulanmasını İzleme Ulusal Makamı gibi ileri safhalarda kurulan kurumlara da katılmıştır.

2 | Kapsayıcı Seçim Kriterleri ve Prosedürleri

Kadınlar için belirlenen kota ve bağımsız kadın delegasyonu çok sayıda kadının Ulusal Diyalog Konferansına katılmasını sağlamakta çok önemli bir rol oynamıştır. Tüm gruplar kota yükümlülüklerini yerine getirmediği için (özellikle daha küçük siyasi partiler) kadınların Ulusal Diyalogdaki toplam temsili yüzde 29 seviyesinde kalmış olsa da (565 üyenin 164'ü), bu sayı kadınlar için Yemen tarihinde görülmemiş bir temsiliyet seviyesi olmuştur.⁴⁸ Bağımsız kadınların teklif geliştirmede liderliği üstlenebilmelerini, siyasi gruplardaki kadınlarla ve diğer kişilerle koalisyon kurabilmelerini sağlaması açısından spesifik süreç tasarımı, bağımsız kadın delegasyonu ve her siyasi grubun delegasyonunda kadın kotası olması gibi faktörler bağımsız kadınların seslerini duyurabilmelerini sağlamıştır.⁴⁹

3 | Kısıtlanan Karar Alma Prosedürleri

Ulusal Diyalog Konferansındaki karar alma prosedürlerinde, her bir çalışma grubunda oy kullanan üyelerin en az yüzde 90'ının mutabakatı aranmaktadır. Tüm gruplarda kadınlar için belirlenen yüzde 37'lik kota teorik olarak kadınlara çalışma gruplarında ilk aşama kararları için veto hakkı verse de, kadınlar az sayıda konu hakkında blok halinde oy kullanmayı seçtiği için veto hakkı nadiren kullanılabilmiştir.⁵⁰

Kadınlar, Ulusal Diyalog konferansının genelindeki koltuk sayılarına kıyasla önemli karar alıcı komitelerde daha az temsil edilmiştir. Bu komitelerin üyeleri bizzat Başka Hadi tarafından seçilmiştir. Ulusal Diyalog Konferansının son aylarında çoğu karar, Yemen devletinin federal yapısıyla ilgili çıkmazın çözülmesinden sorumlu 16 kişilik Kuzey-Güney Komitesi ve çalışma gruplarında mutabakata varılamayan konularda son sözü söyleme hakkına sahip Uzlaşma Komitesi gibi küçük komiteler tarafından alınmıştır.⁵¹

4 | Sınırlı Ortak Tutumlar

Kadınlar Ulusal Diyalog Konferansı sırasında birçok önemli konuda işbirliği ve koordinasyon sağlamıştır. Oturma eylemleri, dilekçeler ve çalışma grubu toplantılarından çekilme gibi çeşitli protestoları koordine etmiştir.⁵² Bir yandan siyasi gruplar için yüzde 30 kota bir yandan da konferans genelindeki koltuk sayısının toplam yüzde yedisine denk gelen bağımsız delegasyon olması, kadınlara blok olarak oy kullanma fırsatı sağlamış, böylece kadınlar çalışma gruplarından ve genel oturumdan gelen her türlü teklifi tekrar incelenmek üzere gönderebilme şansına sahip olmuştur. Fakat katılımcı kadınlar bu potansiyeli pek kullanamamıştır. Kadınların siyasi partilere olan bağlılıkları, seçkinlerin daha muhafazakar bir gündemi uygulama girişimleri ve kadın siyasetinin çeşitliliği gibi faktörler kadınların yalnızca çocuk evliliğinin yasaklanması gibi bazı konularda karara varabilmelerini sağlamış, diğer konularda mutabakat sağlayamamalarına ve blok olarak oy kullanmalarına engel olmuştur.⁵³

Sivil toplum ve siyasi parti üyesi kadınlar ile Ulusal Diyalog Konferansına katılan bazı kadınlar, anayasa tasarı sürecinde de bazı koalisyonlar kurmuştur. Bunlardan en önemli iki koalisyon Rasha Jarhum tarafından kurulan ve bir anlık mesajlaşma grubu üzerinden örgütlenen, aralarında Ensarullah, al-Islah, GPC ve Sosyalist Partinin de bulunduğu çeşitli siyasi partilerden 99 üyesi bulunan Bizim Anayasamız kampanyası ile Kadın Haklarının Anayasallaştırılması kampanyasıdır.⁵⁴ Bu kampanyaların kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair hükümlerin anayasa tasarisına dahil edilmesine yönelik önemli katkıları olmuştur.

5 | Etkin Aktarım, İletişim ve Savunuculuk Stratejileri

Kadın aktivistlerle yapılan istişarelerde BM Özel Temsilcisinin de bulunması aktarımı sağlamış, daha sonra Benomar bu istişarelerin sonuçlarını siyasi gruplara iletmıştır. Kadınların yaklaşan müzakere sürecine bakış açıları bu konuşmaların temelini oluşturmuştur.

Anayasa Tasarı Komisyonunun çalışmalarını kapalı kapılar ardında yürütmesi ve Ekim 2014 itibariyle Abu Dhabi'ye taşınması, Komite dışındaki kadın gruplarının Ulusal Diyalog önerilerinde yer alan kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği hükümlerinin anayasa taslağına dahil edilip edilmediğini takip etmesini iyice zorlaştırmıştır. Komisyon Abu Dabi'ye taşınmadan önce, sivil toplum üyesi kadın aktivistler Anayasa Tasarı Komisyonu'nun kadın üyeleriyle toplantılar düzenlemiştir. Komisyon'un Abu Dabi'ye taşınmasının ardından da sivil toplum savunucuları, kadınların sorunlarını konuşabilmek ve Komitedeki kadınları desteklemek için anlık mesajlaşma ve çevrimiçi sesli ve görüntülü arama hizmetleri gibi bilgi teknolojilerini kullanmıştır.⁵⁵ Kadın Haklarının Anayasallaştırılması kampanyası ve Bizim Anayasamız kampanyası, çocuk evliliğini yasaklayan ve çeşitli makamlarda ve hükümet organlarında kadınlara yüzde 30 kota verilmesini öngören Ulusal Diyalog önerilerinin anayasaya dahil edilmesini savunmuştur. Her iki konu da nihai anayasada yer almıştır.⁵⁶

6 | Kadınlar İçin Güçlü Destek Sistemleri

BM Özel Temsilcisi Cemal Benomar, Ulusal Diyalog Konferansındaki bağımsız gruplar (gençler, kadınlar ve sivil toplum) arasında koordinasyon sağlamak amacıyla Gençlik ve Kadın Forumu adıyla bilinen bir forum kurmuştur. Bu forum bu grupların bir araya gelerek koordinasyon sağlaması için alan yaratmıştır. Özellikle çalışma gruplarının kadınları doğrudan ilgilendiren önemli çıktılarını belirlemek amacıyla Ulusal Diyalog Konferansının kadın üyelerini destekleyecek uzmanları görevlendirerek kadınlara yardımcı olmuştur.

Bağlamsal Faktörler

1 | Seçkinlerin Gösterdiği Direnç

Kadınların Ulusal Diyalog Konferansına katılımı, kadınların sürece katılımını meşru görmeyen mevcut siyasi partilerdeki erkek seçkinlerin gösterdiği direnç nedeniyle kısıtlanmıştır. Benomar Diyalogun başında siyasi seçkinlerle yaptığı toplantıyı tarif ederken “ tarafların müzakereler için bir araya geldiğinde akıllarındaki en son şeyin kadın hakları olduğunu” belirtmiştir.⁵⁷ Rasha Jarhum, erkek seçkinlerin “hiçbir konuda anlaşamadıklarını ama söz konusu kadınlar olduğunda anlaşabildiklerini” ifade etmiştir.⁵⁸ Bu tutum, Uzlaşma Komitesi, Bölgeler Komitesi, Ulusal Diyalog Konferansı Çıktılarının Uygulanmasının İzlenmesi Ulusal Makamı ve Anayasa Tasarı Komisyonu gibi tartışmalı konularla ilgilenen gruplarda cinsiyet kotasına uyulmamasına yol açmıştır. Kadınların Ulusal Diyalog Konferansının bir parçası olarak elde ettiği kazanımlar da seçkin aktörlerin kadınların temsiliyetinin kötüye giden güvenlik ortamında öncelikli olmadığını göstermesiyle baltalanmıştır.

2 | Hali Hazırda Mevcut Olan Kadın Örgütleri ve Ağları

2011 protesto hareketi, sivil toplum girişimlerinde ve bazen de siyasi hareketlerde birlikte çalışmış, böylece etkin bir seferberlik sağlama becerisine sahip olmuş bağlantılı kadın sivil toplum liderlerinin çabalarıyla mümkün olmuştur. Bu liderlerden biri uzun süre Sana’daki protestoları örgütlemesi sayesinde liderlik pozisyonuna gelebilen Tawakkol Karman’dır.⁵⁹ Bu önemli hareketlerden biri seçimlerde cinsiyet kotası uygulanmasını savunmak amacıyla kurulan Watan Koalisyonu-Sosyal Adalet İçin Kadınlar, bir diğeri de kadına karşı şiddetle mücadele amacıyla kurulmuş Shaima Ağdır.⁶⁰

Kadınların Yemen’de dini ve seküler sivil topluma katılımı birkaç on yıl öncesine dayansa da planlanan ancak yapılamayan 2009 meclis seçimlerine gidilirken kadınların katılımının reddedilmesiyle güç kazanmıştır. Kadınların resmi siyasi katılımın dışında bırakılması çok sayıda azimli ve siyasi alanda aktif kadının sivil topluma katılmak istemesine ve kadınların aktivizminin iki taraflı nitelikte olmasını sağlamıştır.⁶¹

3 | Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kadınların Etkisini Kolaylaştırmak veya Kısıtlamak Amacıyla Araçsallaştırılması

Kadınların Yemen geçiş sürecine katılmasına karşı çıkan bazı aktörler, geleneksel cinsiyet rol ve beklentilerini öne sürmüş, fakat kadınlar bu geleneksel beklentileri kendi amaçları doğrultusunda ve siyasi geçiş sürecini etkileyecek şekilde araçsallaştırmıştır.

2011 yılında Başkan Salih, kadın ve erkeklerin bir arada yürümesinden ötürü protestoların yasadışı olduğunu iddia etmiştir.⁶² Geleneksel aktörler kökten dinci hareketlerle birlikte kültürel uygulamalara ve tarihsel anlatılara karşı çıkan kadınların ve gençlerin taleplerine tepki göstermiştir. Kadın hakları Ulusal Diyalog Konferansı sırasındaki görüşmelerin tartışmalı bir konusu olmakla kalmamış aynı zamanda kadın delegelerin sürece katılmalarından dolayı alenen tehdit edildiği ve hatta fiziksel saldırıya uğradığı görülmüştür. Kadın delegelerin isim ve fotoğraflarının internette yayınlanarak, tek başlarına ve gece vakti diyalog toplantılarına gittikleri için “ahlaksız” ilan edildiği örnekler bildirilmiştir.

Kadınlar bu kültürel rol ve beklentileri protesto hareketi sırasında ve sonrasında siyasi etki için kullanmıştır. Diğer protestocuları şiddetten koruyan kadınlara saldırmakla ilişkili ayıp ve utanç hissinden faydalanan kadınlar Taiz’de kendilerini protesto yürüyüşünün ön saflarına koymuştur. Sana’da yüzlerce kadın çarşaflarını yakmıştır. Bu da kabile örf ve adetlerinde çaresizlik göstergesi olarak kabul edildiği için kabile lideri erkeklerin de protestolara destek vermesine yardımcı olmuştur.⁶³ Kadınların eylemleri örgütlemeye ve yönlendirmeye ön plana çıkması, Yemen’deki ilk gösteriler sırasında şiddet içermeyen protesto biçimlerinin hakim olmasını sağlamıştır.⁶⁴

4 | Uluslararası Aktörlerin Destekleyici Rolü

AB, Birleşik Krallık (AB çerçevesi dışında) ve Amerika Birleşik Devletleri gibi uluslararası aktörler kadınların geçiş sürecine katılımını hem finansal hem de siyasi olarak desteklemiştir.⁶⁵ Kadın aktivistler ilk süreçte UNSC 1325 Sayılı Karar ve UNSC 2014 Sayılı Karar gibi BM Güvenlik Konseyi kararlarıyla ilgili olarak BM Özel Temsilcisi Benomar'la toplantılar yapabilmıştır.⁶⁶ Bu toplantılardan sonra Özel Temsilcilik, kadınların katılımının Ulusal Diyalog sürecinin önemli bir parçası olduğunu savunmaya başlamıştır. Bu da siyasi grupların bu konudaki antipatisini yenmede ve kadınların Diyalogda daha yaygın olarak temsil edilmesinin sağlanmasında son derece önemli olmuştur.

III. Sonuç

Kadınlar 2011'de Ali Abdullah Salih'in istifasıyla sonuçlanan protesto hareketlerinde büyük rol oynamış, bu da kadınların daha sonraki siyasi diyalog forumlarına katılımına ilişkin taleplerine meşruluk kazandırmıştır. Protesto hareketinin ilk safhalarına katılım sağlamaları ve Konferansın hazırlık komitelerine katılmaları sayesinde kadınlar Ulusal Diyalog Konferansında hem siyasi grupların delegasyonlarında hem de bağımsız delegasyonda kayda değer bir temsiliyet kazanmıştır. Bu da kadınların Yemen siyasetinin dışında tutulmasının belirgin bir şekilde sona erdiğine işaret etmektedir. Yemenli erkekler kadınların katılımına ve başta devlet makamlarında kota uygulanması talebi olmak üzere kadınların talep ettiği hükümlere ciddi şekilde karşı çıkmıştır. Kadınlar, Ulusal Diyalog Konferansına katılmalarına karşı çıkan partilerin tehditlerine ve şiddete maruz kalmıştır. Yine de BM ve uluslararası topluluklar kadınların katılımı desteklemiştir. Kadınlar Ulusal Diyalog önerilerine önemli reform tekliflerinin eklenmesini sağlayabilmıştır.

2011 GCC anlaşmasından sonra geçiş sürecini hızlandırmaları ve daha sonrasında da sürece katılmaları yönündeki başarılarına rağmen, kadınların siyasi temsiliyeti Eylül 2014'te tekrar başlayan silahlı çatışmaların öncesinde zayıflamaya başlamıştır. Kadınlar Ulusal Diyalog sonrası uygulama komisyonlarında Ulusal Diyalog önerilerine göre getirilen yüzde 30 kotaya uygun şekilde temsiliyet bulamamıştır. Yine de Ulusal Diyalog Konferansının toplumsal cinsiyetle ilgili önerilerinin çoğu 2014 anayasa tasarısında yer bulmuştur.

Kadınların etkisi geçiş sürecinde 2014'te meydana gelen kırılım nedeniyle daha da kısıtlanmış, o tarihten bugüne Yemenli kadınların durumu daha da kötüye gitmiştir. Silahlı çatışmalar güvensizlik ortamını ve yoksulluğu artırmış, kadın ve toplumsal cinsiyetle ilgili olanlar da dahil birçok siyasi sorun kenara itilmiştir. Ağustos 2017 itibarıyla Yemenlilerin yüzde 60'ı (yaklaşık 17 milyon kişi) açlık tehdidi altında, bunların 10 milyonu ise kıtlık riskiyle karşı karşıyadır.⁶⁷ Aralık 2017 itibarıyla çatışmalar 10,000 kişinin doğrudan yaşamına mal olmuş, 40,000'den fazla kişinin yaralanmasına neden olmuş, ülke ekonomisini harap etmiş ve 17,000 kişinin ölümüne neden olan bir kolera salgınına yol açmıştır.⁶⁸ Parçalanmış hükümet de 2015 anayasasını taslak formunda bırakmıştır. Kadınlar 2014 sonrası barış müzakerelerinin hiçbirine kayda değer derecede dahil edilmemiştir. Kadınlar müzakereleri Yemenli Kadınlar Barış ve Güvenlik Paketi gibi kampanyalarla dışarıdan etkilemeyi denemiş, her iki taraftan arabulucu ve müzakerecilerle bir araya gelmiş ancak müzakere girişimlerinde temsiliyetlerini artıramamışlardır.

Yine de kadınların Ulusal Diyalog sürecine katılımı önemli bir emsal oluşturmuştur ve bu kazanımların gelecekte yeniden canlandırılma potansiyeli mevcuttur.

Teşekkür

Bu vaka çalışması Nicholas Ross tarafından, Thea Gutschke'nin sonradan yaptığı çalışma sonucu hazırlanmış ve Broadening Participation Project (Katılımın Artırılması Projesi) kapsamında (Maria Christina Vibe ve Deborah Reymond 2014) GCCI geçiş süreciyle ilgili yayınlanmamış vaka çalışmasından ve ayrıca 2017'de yapılan ilave araştırmadan elde edilen bilgilerden faydalanmıştır. Hem orijinal vaka çalışması hem de Yemen'de kadınların sürece katılımı hakkındaki bu vaka çalışması çok sayıda uzman değerlendirmesinden geçmiştir. Rasha Jarhum, Nadia al-Sakkaf, Marie Christine Heinze ve John Packer'a yorumlarından ötürü teşekkür ederiz.

Referanslar

- ¹ World Economic Forum, "The Global Gender Gap Report" <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2017/>.
- ² Freedom House, Freedom in the World 2013: Yemen, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/yemen>
- ³ See World Economic Forum, "The Global Gender Gap Report: Yemen" <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/economies/#economy=YEM>
- ⁴ Ulaşılabilen en güncel kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla rakamları 2013 yılı için olan rakamlar olup, bu yılda Yemen'in kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılası 1,408 USD'dir. Dünya Bankasından alınmıştır, http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?year_high_desc=false [accessed 26.10.2016].
- ⁵ Transparency International, Corruption Perceptions Index 2016, <http://www.transparency.org/cpi2016>.
- ⁶ Vincent Durac, "Yemen's Arab Spring - Democratic Opening or Regime Maintenance?" *Mediterranean Politics* 17, no. 2 (2012): 164; Helen Lackner, *Yemen's 'Peaceful' Transition from Autocracy: Could It Have Succeeded?* (Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2016), 16.
- ⁷ International Crisis Group, "Yemen: Defusing the Sa'ada Time Bomb," in *ICG Middle East Report* (2009), no. 89.
- ⁸ April Longley Alley, "Yemen's Multiple Crises," *Journal of Democracy* 21, no. 4 (2010): 73.
- ⁹ Tom Finn, "After the Revolution: The Struggle for Women's Rights in Yemen," *Dissent* 62, no. 1 (2015): 91.
- ¹⁰ GCC Körfez krallıklarından oluşan (Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri) ve Suudi Arabistan'ın baskın olduğu bir bölgesel kuruluştur.
- ¹¹ See Gulf Cooperation Council Initiative (translated from Arabic), https://osesgy.unmissions.org/sites/default/files/6-gcc_initiative_yemen_english.pdf (p.1)
- ¹² Agreement on the Implementation Mechanism for the Transition Process in Yemen in accordance with the Initiative of the Gulf Cooperation Council (GCC), 5 December 2011, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/YE_111205_Agreement%20on%20the%20implementation%20mechanism%20for%20the%20transition.pdf.
- ¹³ *Ibid.*, 5.
- ¹⁴ *Ibid.*, 7.
- ¹⁵ *Ibid.*, 8.
- ¹⁶ Devlet yapısı petrol gelirinin dağılımını da kapsamaktadır.
- ¹⁷ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, *The Humanitarian Situation in Yemen in Facts and Figures* (2017).
- ¹⁸ Vincent Durac, "The Joint Meeting Parties and the Politics of Opposition in Yemen," *British Journal of Middle Eastern Studies* 38, no. 3, 2011: 343-65.
- ¹⁹ Southern Movement/Al-Hirak, "About the Southern Movement (Al-Hirak)," <http://www.southernhirak.org/p/abouthirak.html>, accessed 1 March 2018.
- ²⁰ Tom Finn, "After the Revolution: The Struggle for Women's Rights in Yemen," *Dissent* 62, no. 1 (2015): 91.
- ²¹ Amal Basha, "Excelling in Transition: Yemeni Women's Experience in the Peaceful Power Transfer Process," (unpublished): 9.
- ²² Maryam Ahmad and James Deshaw Rae, "Women, Islam, and Peacemaking in the Arab Spring," *Peace Review* 27, no. 3 (2015): 317.
- ²³ Jamal Benomar, "Is Yemen a New Model? An Interview with Jamal Benomar," *Journal of International Affairs* 67, no. 1 (2013): 197-203.
- ²⁴ Amal Basha, "Excelling in Transition," 14.
- ²⁵ Helen Lackner, "Yemen's 'Peaceful' Transition from Autocracy: Could It Have Succeeded?" (Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA), 2016), 31.
- ²⁶ Nadia al-Sakkaf'ın yazılı açıklamasından, 7 Aralık 2017.
- ²⁷ Nadia al-Sakkaf, "Negotiating Women's Empowerment in the NDC," in *Yemen and the Search for Stability: Power, Politics and Society After the Arab Spring*, edited by Marie-Christine Heinze (I.B. Tauris, Forthcoming), 157.
- ²⁸ Nadia al-Sakkaf, "Yemen's Women and the Quest for Change Political Participation after the Arab Revolution," *Perspective* (Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2012), 4.
- ²⁹ Nadia al-Sakkaf'ın yazılı açıklamasından, 8 Aralık 2017.
- ³⁰ Tom Finn, "After the Revolution: The Struggle for Women's Rights in Yemen," *Dissent* 62, no. 1 (2015): 98.
- ³¹ Basha, "Excelling in Transition," 20.
- ³² *Ibid.*
- ³³ Al-Sakkaf, "Negotiating Women's Empowerment in the NDC," 136.
- ³⁴ Basha, "Excelling in Transition," 21.

³⁵ Ibid., 22-3.

³⁶ "National Dialogue Conference Outcomes Document" (Sana'a, 2014).

³⁷ Nadia al-Sakkaf'ın yazılı açıklamasından, 8 Aralık 2017.

³⁸ Basha, "Excelling in Transition," 15.

³⁹ Ibid., 34.

⁴⁰ Rasha Jarhum'un yazılı açıklamasından, 7 Ekim 2017.

⁴¹ İlgili madde ve hükümler için bkz: "Yemen: Draft Constitution of 2015," unofficial translation by the United Nations, <http://www.constitutionnet.org/vl/item/yemen-draft-constitution-2015>.

⁴² Basha, "Excelling in Transition," 34-5.

⁴³ Nadia al-Sakkaf'ın yazılı açıklamasından, 7 Aralık 2017

⁴⁴ Lackner, "Yemen's 'Peaceful' Transition from Autocracy," 28.

⁴⁵ 2011 yılı UNSCR 2014 kararı Yemen'e özel bir karar olup, BM yetkililerinin kadınların barış ve geçiş süreçlerine katılımını desteklemesinin gerekliliğini vurgulamıştır. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014(2011)).

⁴⁶ Written comment by Nadia al-Sakkaf, 8 December 2017.

⁴⁷ Jamal Benomar, "Is Yemen a New Model? An Interview with Jamal Benomar," *Journal of International Affairs* 67, no. 1 (2013): 199.

⁴⁸ Basha, "Excelling in Transition," 15.

⁴⁹ Bunun Ulusal Diyalog Konferansındaki kadınlar için en önemli konular hakkında pratikte nasıl gerçekleştiğine dair ayrıntılı örnekler için bkz: al-Sakkaf, "Negotiating Women's Empowerment in the NDC," 134-59.

⁵⁰ İlk tur oylamada reddedilen teklifler yeniden düzenlenmesi için Uzlaşma Komitesine gönderilir. Yeniden düzenlenen teklifler daha sonra Komiteler tarafından oylanır, lehte en az yüzde 75 oy almaları halinde üçüncüye oylanmak üzere çalışma gruplarına geri gönderilir; teklifin kabul edilmesi için çalışma gruplarının da en az yüzde 75 oyu aranır. Bu aşamada reddedilen teklifler tekrar düzenlenmesi için yeniden Uzlaşma Komitesine, daha sonra da son kez oylanmak üzere çalışma gruplarına gönderilir. Bu oylamada en az yüzde 55 lehte oy aranır. Bu oylama aşamasında da reddedilen teklifler sürecin ne şekilde ilerleyeceğine karar vermesi için Cumhurbaşkanı Hadi'ye gönderilir. Cf. Erica Gaston, *Process Lessons Learned in Yemen's National Dialogue* (Washington DC: United States Institute of Peace, USIP, 2014), 16.

⁵¹ Gaston, *Process Lessons Learned in Yemen's National Dialogue*.

⁵² Basha, "Excelling in Transition," 23-4.

⁵³ Nadia al-Sakkaf, "Negotiating Women's Empowerment in the NDC," in Heinze, *Yemen and the Search for Stability*.

⁵⁴ Rasha Jarhum'un yazılı açıklamasından, 7 Ekim 2017. Ayrıca bkz: Wameedh Shakir, *Women and Peacemaking in Yemen: Mapping the Realities* (Crisis Management Initiative, September 2015).

⁵⁵ Rasha Jarhum'un yazılı açıklamasından, 17 Ekim 2017.

⁵⁶ Bu konular 15 Ocak 2015'te kesinleşen 2015 Anayasa Taslağında sırasıyla 124. ve 76. Maddelerde ele alınmıştır.

⁵⁷ Benomar, "Is Yemen a New Model?" 198.

⁵⁸ Rasha Jarhum'un yazılı açıklamasından, 17 Ekim 2017.

⁵⁹ Kuhlow, "The Differential Impact of Women's Participation in the Arab Spring," (Master's thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, CA, 2013).

⁶⁰ Amel Nejib al-Ashtal, "A Long, Quiet, and Steady Struggle: The Women's Movement in Yemen." In *Mapping Arab Women's Movements: A Century of Transformations from Within*, edited by Pernille Arenfeldt and Nawar al-Hassan Golley (American University Cairo Press: Cairo, 2012).

⁶¹ Stacey Philbrick Yadav, "Antecedents of the Revolution: Intersectoral Networks and Post-Partisanship in Yemen," *Studies in Ethnicity and Nationalism* 11, no. 3 (2011): 559.

⁶² Ahmad and Deshaw Rae, "Women, Islam, and Peacemaking in the Arab Spring," 317.

⁶³ Saleem Haddad, *Women's Rights and Revolution in Yemen: A Local Perspective* (2012); Finn, "After the Revolution," 98.

⁶⁴ Kuhlow, "The Differential Impact of Women's Participation in the Arab Spring," 63.

⁶⁵ Manea, "The Arab Popular Uprisings from a Gender Perspective," *Zeitschrift für Politik* 61, no.1, 2014: 86; Lackner, "Yemen's 'Peaceful' Transition from Autocracy," 35.

⁶⁶ Manea, "The Arab Popular Uprisings from a Gender Perspective," 86.

⁶⁷ OCHA, *The Humanitarian Situation in Yemen in Facts and Figures*, 2017.

https://www.unocha.org/sites/unocha/files/dms/FF_updated_15082017pdf [accessed 01.09.2017]

⁶⁸ OCHA, "Humanitarian Bulletin: Yemen" (2016).

Bariş ve Geçiş Süreçlerinde Kadınlar

Bu seri kapsamında yapılan vaka çalışmaları, Cenevre Uluslararası Araştırmalar ve Kalkınma Araştırmaları Enstitüsünde (Graduate Institute of International and Development Studies) Dr. Thania Paffenholz tarafından yürütölen “Siyasi Müzakerelere ve Uygulama Süreçlerine Katılımın Artırılması” (2011 – 2017) başlıklı çok katmanlı karşılaştırmalı araştırma projesinin bulgularına dayanarak hazırlanmıştır. Katılımın Artırılması projesi, çeşitli aktörlerin bariş ve siyasi geçiş süreçlerine ne şekilde ve hangi koşullarda katıldığını ve etki gösterebildiğini incelemektedir. Projenin veri setinde, 1989 ila 2014 yılları arasında 34 ölkede gerçekleşmiş müzakere ve uygulama süreçlerine dair 40 adet nitel vaka çalışması bulunmaktadır. Bu vakalar, sürece dahil olan aktörlere ve Dr. Thania Paffenholz tarafından geliştirilen yedi kapsayıcılık şekline göre gruplandırılmıştır. Bu proje kapsamında incelenen vaka çalışmalarından 28’i kadınların ölçülebilir katılımını içermektedir. Bu bağlamda, kadınlar bariş müzakerelerine ve anlaşmaların uygulanması aşamalarına katılmayı isteyen kadın delegeler, kadın sivil toplum kuruluşları, koalisyonları ve ağları gibi örgütlü gruplar olarak tanımlanmıştır. Projede kadınların arabuluculuk rolleri üzerine çalışılmamıştır. Ayrıntılı bilgi için: www.inclusivepeace.org

Kadınlarla ilgili bu vaka çalışması dizisi Inclusive Society ve BM Kadın Biriminin katkılarıyla hazırlanmış, orijinal araştırma projesi ise Norveç, İsviçre, Almanya, Finlandiya ve Türkiye hükümetleri tarafından desteklenmiştir. Katılımın Artırılması Projesi araştırması Dr. Esra Çuhadar liderliğinde Ankara’daki Bilkent Üniversitesi işbirliğiyle gerçeleştirilmiştir. Vaka çalışması araştırmaları ayrıca Dr. Eileen Babbitt liderliğinde 2013 ve 2014 yıllarında Boston’daki Tufts University ile yapılan işbirliğinden faydalanmıştır.

Kapsayıcı Bariş & Geçiş Süreçleri İnişiyatifi (The Inclusive Peace & Transition Initiative - IPTI) kanıta dayalı araştırmalar yaparak elde ettiği sonuçları politikalara ve uygulamaya aktarmayı amaçlamaktadır. İnişiyatifin hedefi bariş ve geçiş süreçlerindeki çeşitli aktörlerin katılımı hakkında uzmanlık ve bilgi sağlayarak sürdürülebilir bariş desteklemektir. Bu uzmanlık Dr. Thania Paffenholz liderliğinde Cenevre’deki Graduate Institute of International and Development Studies tarafından yaklaşık on yıldır sürdürölen araştırma projelerinden elde edilmiştir.

© Kapsayıcı Bariş & Geçiş Süreçleri İnişiyatifi (Cenevre Uluslararası Araştırmalar ve Kalkınma Araştırmaları Enstitüsü), 2019 Tüm Hakları Saklıdır

Önerilen alıntı şekli: *Women in Peace & Transition Processes. Yemen (2011–2015), Case Study.* Geneva: Inclusive Peace and Transition Initiative (The Graduate Institute of International and Development Studies), April 2018.

**IPTI, Graduate Institute
Maison de la Paix
Chemin Eugène-Rigot 2
1202 Genève**

Bu yayına ve daha fazlasına erişmek için:

inclusivepeace.org